

Болотов Василь Васильович – 31 грудня 1853 (12 січня 1854), с. Кривотинь Осташківського уїзду Тверської губернії, – 5(18) квітня 1900, Санкт-Петербург, Російська імперія – російський сходознавець, церковний історик, філолог. Чл.-кор. Імператорської академії наук (1893). Доктор церковної історії (1896).

Життєпис

За походженням зі старовинного священницького роду Тверської єпархії. По смерті батька, що загинув до народження сина, виховувався матір'ю, яка значно вплинула на духовне формування особистості Василя. Родина жила у край бідно. Мав виключну пам'ять, з дитинства цікавився мовами. Відвідував місцеву синагогу, де опанував давньоєврейську мову. Після закінчення Осташківського духовного училища в 1869 р. вступив до духовної семінарії в м. Твері, а в 1875 – до духовної академії в Санкт-Петербурзі, де в 1879 р. захистив магістерську дисертацію «Вчення Оригена про Святу Трійцю» і працював професором давньої церковної історії. З 1893 р. – чл.-кор. Імператорської академії наук, в 1896 р. отримав вчений ступінь доктора церковної історії.

В. Болотов володів класичними і низкою європейських мов, вивчив коптську, сирійську, давньоєфіопську (геез), вірменську, грузинську, арабську і перську (всього близько 20 мов). В 1898 р. брав участь у місії приєднання сирійсько-халдейських несторіан до православ'я, був членом комісії з перекладу богослужебних книг на фінську мову. У 1900 р. був призначений членом комісії при Астрономічному товаристві для узгодження православного календаря із західноєвропейським. Як консультант і перекладач брав участь у підготовці російських експедицій до Єфіопії.

Помер 5(18) квітня 1900 р. і похований на Микільському цвинтарі Олександрівської лаври.

Творчий спадок

У царині орієнталістики В. Болотов сповідував ідеал науково-об'єктивного історичного знання. У православній теології відкидав крайнощі як західників, так і слов'янофілів, прагнув виважених історичних узагальнень, виявляючи високу компетентність як у питаннях філософії історії, так і богословської думки. Коло зацікавлень Болотова-ученого виходило за межі вивчення християнського Сходу і охоплювало різноманітні гуманітарні і природничі науки. Виключні здібності лінгвіста, знавця давніх культур, всебічна ерудиція дозволяли йому вживати методи порівняльного мовознавства з безпосереднім використанням першоджерел, математичні знання давали можливість вирішувати складні питання хронології, метрології і географії у сфері церковної історії. Праця «Вчення Оригена про Святу Трійцю» і до сьогодні є одним з вагомих досліджень тринітарних поглядів Оригена. Не втратила свого значення і праця «З церковної історії Єгипту» – огляд текстів епохи Вселенських Соборів, які вчений переклав з коптської і додав детальні коментарі з питань хронології (зокрема, встановив точну дату смерті євангеліста Марка). Також довів єгипетське походження свята на честь архістратиґа Михайла, яке сягає торжеств, присвячених Осірісу. Глибокі пізнання Болотова в семітській філології знайшли застосування у дослідженнях з церковної історії єфіопських і сирійських народів, зокрема, він уклав транскрипцію мови геез, що надало

доступ до перекладів цією мовою Святого Письма. Стаття Болотова про богословські дискусії в Ефіопії є детальним аналізом розвитку монофізитського богослов'я на цих теренах у XV-XIX ст. У циклі начерків «З історії Церкви сирійсько-перської», присвяченому хронології, лінгвістиці і топографії, вчений викладає історію розколів в несторіанській середньовічній Церкві, подає розвідку про початки християнства в Персії. Досліджував також історію західної Церкви, зокрема хронологію аріанських дискусій в сер. IV ст.

Талант Болотова як популяризатора церковно-історичної науки і педагога повною мірою проявився у лекціях з давньої церковної історії, які він 20 років читав у Санкт-Петербурзькій духовній академії і які були опубліковані по його смерті. Вчений зосереджував увагу на історії богословської думки як у донікейський період (гностицизм, богословські погляди Оригена тощо), так і в епоху Вселенських Соборів (аріанство, христологічні дискусії V-VII ст., іконоборство).

Болотов брав активну участь у різного роду комісіях, зокрема, з питань про об'єднання старокатоликів з православними, результатом участі в якій стала праця «До питання про Filioque». В ній Болотов торкається складного питання сходження Святого Духа – однієї з найбільш принципових розбіжностей між православним Сходом та католицьким і протестантським Заходом. Він вказує, що західна концепція сходження Святого Духа як від Отця так і від Сина (Filioque) бере початок від вчення Блаженного Августина, яке панувало у нерозділеній Церкві, і не питання про Filioque викликало розділення церков (різниця лише у трактуванні термінології), а тому воно не може бути перешкодою для діалогу між православними і католиками. Така позиція була неоднозначно сприйнята як у Росії, так і за її межами, породивши полеміку, яка триває до сьогодні.

Під час праці в комісії з реформи календаря представив кілька досліджень хронологічного і церковно-історичного характеру: про рік Різдва Христового, про перший день року, про александрійську пасхалію. Рішуче виступив проти переходу російської Церкви з юліанського на григоріанський календар.

Визнання

В. В. Болотов залишив у спадок низку цінних наукових праць, які стали класичним зразком православної науки і до сьогодні не втратили актуальності. Здобув визнання серед богословів, а в деяких областях теології був єдиним авторитетом (як-от в історії богословської думки в період Вселенських Соборів). До поч. XX ст. утворилась так зв. «болотівська» церковно-історична школа, яка зробила вагомий внесок у розвиток догматичного богослов'я у Європі. За свою діяльність мав державні і наукові нагороди.

В 2014 р. на батьківщині вченого в с. Кривотинь була встановлена меморіальна дошка.

Головні праці

1. Лекции по истории древней Церкви / Под ред. проф. А. Бриллиантова. Санкт-Петербург : Типография Меркушева, 1907-1918:
 - Т. 1: Введение в церковную историю. 1907. 234 с.
 - Т. 2: История Церкви в период Константина Великого. 1910. 474 с.

- Т. 3: История Церкви в период Вселенских Соборов. 1. Церковь и государство. 2. Церковный строй. 1913. 340 с.
- Т.4: История Церкви в период Вселенских Соборов. 3. История богословской мысли. 1918. 600 с.
2. Из церковной истории Египта. Санкт-Петербург : Типография Елеонского, 1884-1893.
 3. Из истории Церкви Сиро-Персидской. Санкт-Петербург : Типография Лопухина, 1901. 197 с.
 4. К вопросу о Filioque / Предисл. проф. А. Бриллиантова. Санкт-Петербург : Типография Меркушева, 1914. 138 с.
 5. Либерий, епископ римский, и Сирмийские Соборы. Санкт-Петербург : Типография Катанского, 1893. Вып. 1, (гл. 1-10), 1893. 118 с.
 6. Общая церковная история: Лекции. Санкт-Петербург : Типография Яздовского, 1886. 336 с.
 7. Учение Оригена о Святой Троице. Санкт-Петербург : Типография Елеонского, 1879. 452 с.
 8. Гонение на христиан при Нероне. К вопросу об Acta martyrum Scyllitanorum. Санкт-Петербург : Типография Меркушева 1903. 50 с.
 9. Заметки к Краткой эфиопской хронике / Новейшая история Абиссинии по Краткой хронике из собр. Азиат. музея Имп. Акад. наук // Изд. и пер. Б.А. Тураева. Санкт-Петербург : Типография Имп. Акад. наук, 1910. 36 с.

ЛИТЕРАТУРА

1. Августин (Никитин Д.Е.) В. В. Болотов и немецкая церковно-историческая наука / История древней Церкви в научных трудах XX века. Санкт-Петербург : Государственный Эрмитаж, 2000. С. 27-33.
2. Андрианов И. Вклад профессора В.В. Болотова в изучение вопроса о filioque // История древней церкви в научных традициях XX века. Санкт-Петербург : Государственный Эрмитаж, 2000. С. 34-37.
3. Макаровский А. И. Василий Васильевич Болотов – православный учёный и человек: К 150-летию со дня рождения // Христианское чтение. Санкт-Петербург, 2004. № 23. С. 44-64.
4. Маркидонов А.В. Василий Васильевич Болотов – историк древней Церкви. Санкт-Петербург : Аксион эстин, 2006. 19 с.
5. Матисон А. В. Священно-церковнослужительские роды Болотовых Тверской епархии // Генеалогический вестник, 2002. Вып. 8. С. 56-57.
6. Храпов А. В. Болотов // Православная энциклопедия. Москва, 2002. Т. V. С. 663-668.